

dr hab. prof. UPH. Włodzimierz Fehler

Warszawa , 14.04 .2015 r.

Zakład Teorii Bezpieczeństwa

Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny

w Siedlcach

Recenzja

pracy doktorskiej mgr Łukasza Ho Thanha pt. „Rola prywatnych firm wojskowych dla bezpieczeństwa międzynarodowego. Nowy charakter wojen ”

Jednym z fundamentalnych elementów budowania i utrzymywania na odpowiednim poziomie bezpieczeństwa we wszystkich jego podmiotowych wymiarach (międzynarodowym , państwowym oraz jednostkowym) jest zachowanie monopolu państwa na legitymizowane stosowanie przymusu w celu ochrony przed zagrożeniami. Próbuąc rozwiązać problemy wynikające z narastającej ilości zagrożeń i wyzwań w dziedzinie bezpieczeństwa, państwa w coraz szerszym zakresie decydują się na prywatyzację jego dostaw wraz z delegowaniem części uprawnień do stosowania przemocy w ręce prywatnych podmiotów . Sprzyja temu neoliberalny porządek ekonomiczno-polityczny umożliwiający sektorowi prywatnemu działalność w sferach wcześniej zarezerwowanych dla instytucji państwowych. Prywatyzacja bezpieczeństwa dotyczy zarówno jego wewnętrznego jak i międzynarodowego wymiaru . Przebiega ona w dwóch zasadniczych kierunkach. Pierwszy wiąże się z przejmowaniem monopolu przemocy przez różnorakie uzbrojone niepaństwowe podmioty które w słabych państwach prowadzą walki o sprawowanie kontroli politycznej i terytorialnej łącząc to z czerpaniem zysków ekonomicznych z tytułu: nielegalnego eksportu surowców, przywłaszczania pomocy humanitarnej, pobierania okupów za osoby uprowadzane, handlu nielegalnymi dobrami itp. Badacze wskazują w tym kontekście na pojawienie się i rozwój tzw. nowych wojen prowadzonych nie przez państwa ale przez podmioty pozapaństwowe. Drugi nurt prywatyzacji bezpieczeństwa polega na outsourcingu funkcji policyjnych i wojskowych zleczanych coraz częściej przez rządy które szukając bardziej efektywnych sposobów zapewniania bezpieczeństwa i kontraktują określone usługi u podmiotów prywatnych. Z postępującym procesem prywatyzacji

bezpieczeństwa w sferze militarnej która jest przedmiotem badań przedstawionych w recenzowanej pracy wiąże się szereg wątpliwości i pytań odnoszących się do możliwych, tak negatywnych jak i pozytywnych następstw tego zjawiska. Podstawowe zagrożenia wskazywane w związku z prywatyzacją sfery działalności wojskowej to :

-duże prawdopodobieństwo wystąpienia konfliktu interesów pomiędzy państwami zleceniodawcami a firmami militarnymi działającymi w oparciu o zasady wolnorynkowej konkurencji w ramach której nadrzędną kategorię stanowi zysk;

-możliwość przejmowania przez prywatne kampanie militarne pełnej kontroli wojskowej i politycznej w upadających i upadłych państwach;

-drenaż kadr państwowych instytucji bezpieczeństwa ;

-możliwość działania poza kontrolą polityczną oraz zasięgiem opinii publicznej i środków masowego przekazu.

Jeżeli chodzi o korzyści wynikające z funkcjonowania prywatnych firm wojskowych to wymienia się wśród nich zazwyczaj : zmniejszanie wydatków budżetowych na utrzymanie sił zbrojnych w szczególności poprzez ograniczenie liczby stanowisk zabezpieczających, dostęp do zasobów doskonale przygotowanego personelu praktycznie we wszystkich państwach świata, dużą elastyczność w działaniu oraz zdolności przystosowawcze.

Fakt nasilania się zagrożeń militarnych , nowe ogniska wojen i konfliktów, powiększanie się grona państw upadłych i upadających przy ograniczonej wydolności rządów i organizacji międzynarodowych w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa w sposób znaczący podnoszą rangę i konieczność pogłębionej analizy problematyki prywatyzacji bezpieczeństwa ze szczególnym uwzględnieniem działalności prywatnych firm militarnych.

Na kanwie przedstawionych powyżej uwag odnoszących się do kwestii prywatyzacji bezpieczeństwa i pojawienia się nowego rodzaju wojen należy uznać iż podjęcie przez mgr Łukasza Ho Thanha badań w zakresie problematyki wskazanej w tytule przedłożonej do recenzji pracy doktorskiej znajduje uzasadnienie zarówno na gruncie potrzeb naukowych jak i praktycznych .

W trakcie realizacji procesu badawczego Doktorant zgromadził oraz poddał analizie bardzo obszerne ilościowo oraz różnorodne treściowo zbiory materiałów źródłowych . W efekcie badawczej aktywności Doktoranta powstała kompleksowa, dobrze

udokumentowana analiza dotycząca przyczynkowo dotąd podnoszonej kwestii roli prywatnych firm wojskowych w sferze bezpieczeństwa międzynarodowego rozpatrywanej na tle nowego charakteru wojen. Innowacyjny charakter ujęcia tematu, adekwatnie dobrane i właściwie wykorzystane materiały źródłowe na których została oparta rozprawa doktorska mgr Łukasza Ho Thanha umożliwia wyrażenie opinii iż jest to opracowanie przydatne zarówno dla badaczy zajmujących się współczesnymi aspektami polityki bezpieczeństwa międzynarodowego jak i praktyków funkcjonujących w sferze polityki bezpieczeństwa ze szczególnym uwzględnieniem jej aspektów wojskowych. Praktyczne znaczenie ustaleń dokonanych przez Doktoranta jest szczególnie wartościowe w kontekście burzliwego rozwoju sytuacji w wielu regionach świata które wymagają lub będą wymagały w niedalekiej przyszłości różnych form wojskowej interwencji międzynarodowej. Będąca obiektem recenzji rozprawa zawiera 473 strony wydruku komputerowego, w tym 25 tabel, 14 obiektów opisanych jako rysunki, 7 fotografii oraz 1 schemat.

Podejmując kwestię merytorycznej oceny rozprawy należy uznać, że mgr Łukasz Ho Thanh w sposób zrozumiały i koherentny z określonym w tytule dysertacji tematem wskazał zasadniczy cel badawczy czyli określenie wielowymiarowych następstw (politycznych ekonomicznych, prawnych, militarnych i etycznych) działalności prywatnego sektora militarnego oraz ustalenie w jakim zakresie prywatne firmy militarne wpływają na zmianę zakresu i sposobów stosowania siły we współczesnym świecie. W świetle tak zdefiniowanego celu badawczego hipotezę Doktoranta mówiącą o tym, że wzrastające znaczenie prywatnych podmiotów oferujących usługi wojskowe jest zagrożeniem dla współczesnego ładu międzynarodowego należy uznać za dopuszczalną i poprawnie sformułowaną.

Prowadząc badania oparte na ukazanych powyżej założeniach mgr Łukasz Ho Thanh przedstawił rezultaty swoich dociekań w ramach obszernej, obejmującej sześć rozdziałów rozprawy. Odnosząc się do jej strukturalnego kształtu należy stwierdzić iż generalnie stanowi ona spójną i logicznie powiązaną całość w ramach której na bazie ustaleń teoretycznych dotyczących, istoty i charakteru wojen, roli sił zbrojnych jako środka przemocy państwowej oraz zjawiska asymetryzacji wojen, badawczej analizie poddano fundamentalne dla tematyki rozprawy zagadnienia: prywatyzacji bezpieczeństwa, rozwoju nowych form najemnictwa, skutków działalności prywatnych kampanii militarnych oraz ich udziału w misjach pokojowych i stabilizacyjnych. Oceniając konstrukcję rozprawy nie można jednak pominąć faktu nadmiernego rozbudowania struktur rozdziału III i IV które

zawierają nieproporcjonalną liczbę podrozdziałów (odpowiednio 14 i 9) w stosunku do pozostałych części rozprawy (od 3 do 6). Taki rozkład treści należy ocenić jako wysoce problematyczny zważywszy także na to iż w rozdziale III mamy do czynienia w poszczególnych podrozdziałach z bardzo ograniczonymi pod względem objętości tekstu wywodami. Negatywnie w zakresie strukturalnym należy ocenić także istnienie dużych dysproporcji w zakresie objętości części rozdziałów np. w rozdziale I znajduje się podrozdział składający się z 5 stron oraz inny zawierający aż 38 stron, podobny mankament widoczny jest w rozdziale IV gdzie mamy do czynienia z podrozdziałem 35 stronicowym oraz takim który składa się z 6 stron tekstu. W rezultacie tych niedociągnięć rozprawa jako całość osiągnęła zbyt obszerne zdaniem recenzenta rozmiary. Za prawidłowe należy uznać biorąc pod uwagę stosunkowo szeroki zakres pracy oparcie jej struktury o problemowy układ zagadnień.

Oceniając założenia metodologiczne oraz zawartość merytoryczną wstępu należy stwierdzić iż został on wykonany zgodnie z wymaganiami stawianymi wobec prac doktorskich z dziedziny nauk społecznych. W jego treści w odpowiedniej kolejności i zakresie ukazane zostały merytoryczne przesłanki uzasadniające wybór tematyki, wskazano cel rozprawy, zaprezentowano hipotezę oraz przeprowadzono syntetyczną charakterystykę poszczególnych rozdziałów. Na szczególne podkreślenie zasługuje dogłębnie przeprowadzona ocena i charakterystyka bazy źródłowej co świadczy nie tylko o dobrej znajomości literatury przedmiotu ale dowodzi także umiejętności prowadzenia krytycznej analizy przez Doktoranta.

W obrębie pierwszego rozdziału mgr Ł. Ho Thanh zajął się kwestią zmian w dziedzinie państwowego monopolu na stosowanie siły militarnej. W ramach tej części pracy podjął on takie problemy szczegółowe jak: zmiany w zakresie teoretycznego ujmowania wojny, funkcje sił zbrojnych w państwie ze szczególnym uwzględnieniem relacji wojsko-władza cywilna, ewolucja istoty bezpieczeństwa międzynarodowego, wpływ globalizacji na stan bezpieczeństwa oraz relacje armia –państwo. W rezultacie powstał wyrazisty i dobrze udokumentowany oraz mający cechy uniwersalności obraz uwarunkowań kształtujących współczesne bezpieczeństwo międzynarodowe ze szczególnym uwzględnieniem czynnika militarnego. Jednym z istotnych (i poprawnych w ocenie recenzenta) wniosków zawartych w rozdziale pierwszym jest stwierdzenie iż procesy globalizacyjne spowodowały zjawiska kryzysowe w wielu państwach które w konsekwencji zaczęły tracić monopol na stosowanie

przemocy co z kolei zrodziło tzw. nowe rodzaje wojen oraz stworzyło podatny grunt do prywatyzacji przemocy.

W rozdziale drugim znalazły się rozważania dotyczące problemu asymetryzacji działań wojennych. W ramach tej części rozprawy Doktorant w sposób czytelny i poszerzający aktualny stan wiedzy przeprowadził analizy odnoszące się do przyczyn i skutków konfliktów asymetrycznych, scharakteryzował ich zasadnicze cechy oraz wykazał iż prywatne firmy militarne, lokalni przywódcy ugrupowań zbrojnych nazywani przez Herfrieda Münklera warlordami to główni ekonomiczni beneficjenci tego zjawiska.

W trzecim rozdziale zaprezentowane zostało kilkanaście zagadnień które mgr Ł. Ho Thanh uznał za najważniejsze elementy prywatyzacji bezpieczeństwa. Mimo trafnej ich identyfikacji Doktorant nie podjął jednak trudu bardziej syntetycznego ich ujęcia co zaowocowało zbyt dużym rozproszeniem i fragmentaryzacją opisu i objaśnień. Niezbyt czytelnie sformułowany został w tym rozdziale także tytuł ostatniego podrozdziału poświęconego porównaniu efektywności prywatnego i państwowego sektora bezpieczeństwa militarnego.

W rozdziale czwartym dedykowanym nowym formom współczesnego najemnictwa oglądowi badawczemu poddane zostały kwestie: kształtowania się najemnictwa na przestrzeni dziejów, definiowania podstawowych zagadnień odnoszących się do współczesnej działalności prywatnych przedsiębiorstw militarnych. W tej części pracy podjęto także ważki problem klasyfikacji prywatnych firm wojskowych, przedstawiono ich zadania, struktury oraz zakres zainteresowań w zakresie świadczenia usług. W końcowej części rozdziału na przykładzie firm Executive Outcomes oraz Blackwater ukazano praktyczny model funkcjonowania dużych kampanii militarnych ze szczególnym uwzględnieniem działalności szkoleniowej i operacyjnej.

Rozdział piąty poświęcony został konsekwencjom działalności prywatnych firm militarnych w sferze bezpieczeństwa międzynarodowego. Obok ukazania pozytywnych i negatywnych stron relacji prywatnych przedsiębiorstw wojskowych z państwami w tym fragmencie podjęty został także problem prawnego usytuowania tego rodzaju firm. Autor dysertacji zajął się także ekonomicznymi i etycznymi aspektami funkcjonowania prywatnych firm wojskowych.

W rozdziale szóstym Doktorant przeanalizował funkcjonowanie prywatnych firm militarnych w ramach operacji pokojowych i stabilizacyjnych. W obrębie tego rozdziału

doktorant skupił się na relacjach tych firm z organizacjami międzynarodowymi oraz podjął próbę oceny skutków udziału prywatnych firm wojskowych w działaniach wojennych w Iraku w latach 2003-2010.

Zawartość merytoryczna poszczególnych rozdziałów pokazuje, że Doktorant nie tylko właściwie posługuje się zgromadzonymi już w literaturze przedmiotu i dokumentach ustaleniami ale także w sposób kompetentny i zgodny z regułami badawczymi dokonuje własnych analiz formułując na ich podstawie diagnozy a także prognozy odnoszące się do poszczególnych węzłowych problemów. Pewnym zauważalnym niedostatkim jest natomiast generalny brak syntetycznych podsumowań treści kolejnych rozdziałów.

Opierając się na ustaleniach przedstawionych w poszczególnych częściach rozprawy mgr Łukasz Ho Thanh formułuje wnioski zgodnie z którymi :

- prywatyzacja bezpieczeństwa stanowi jedną z konsekwencji asymetryzacji wojen;
- firmy wojskowe to nowoczesna forma najemnictwa;
- widoczny jest systematyczny wzrost znaczenia prywatnego sektora militarnego w współczesnych konfliktach;
- państwa traktują prywatne firmy wojskowe jako stały środek swoich polityk bezpieczeństwa;
- istnieje pilna konieczność przyjęcia regulacji prawnych dotyczących działalności firm militarnych na gruncie tak prawa międzynarodowego jak i narodowego.

Wnioski cząstkowe stanowią podłoże na którym autor rozprawy buduje dwie generalne opinie mówiące o tym że:

- istnieją wyraźne tendencje pokazujące iż trwałej dekonstrukcji ulega dotychczasowa reguła mówiąca o tym że jedynym podmiotem mającym prawo do użycia przemocy jest państwo;
- prywatne firmy wojskowe stały się nowym wpływowym aktorem stosunków międzynarodowych.

Jednocześnie Doktorant wskazuje na to iż w świetle ustaleń dokonanych w procesie badawczym istnieje przewaga wad nad zaletami funkcjonowania prywatnego sektora usług wojskowych. Jeżeli chodzi o zagrożenia związane z działalnością prywatnych firm

militarnych to autor rozprawy kładzie nacisk na brak regulacji prawnych który de facto uniemożliwia sprawowanie skutecznej kontroli nad tego typu podmiotami. Ta wada jak dowodzi Doktorant rodzi kolejne negatywne następstwa objawiające się m.in. w postaci różnego rodzaju przestępczych i brutalnych zachowań personelu komercyjnych firm wojskowych.

Biorąc pod uwagę przedstawione w treści dysertacji analizy oraz zastosowaną argumentację powyższą grupę wniosków należy uznać za uzasadnioną i udowodnioną.

Konstrukcja pracy , merytoryczna zawartość oraz sposób jej systematyzacji upoważnia do sformułowanie oceny, że Doktorant opanował i potrafi sprawnie stosować w procesie badawczym nie tylko opis ale także wyjaśnianie , oraz predykcję. O właściwym poziomie naukowej dojrzałości Doktoranta zaświadcza również poprawny wybór i zastosowanie metod badawczych w tym m.in.: analizy systemowej, analizy instytucjonalno –prawnej , analizy statystycznej oraz metody studium przypadku.

Baza źródłowa rozprawy ukazana została w bardzo rozbudowanej liczącej aż 39 stron bibliografii . Zgodnie z podziałem dokonany przez autora zawiera ona : źródła drukowane , raporty i komunikaty, encyklopedie, leksykony, słowniki, opracowania zwarte, artykuły naukowe, artykuły prasowe oraz materiały ze stron internetowych. Znaczącą część wymienionych w bibliografii opracowań i materiałów stanowią co należy zaliczyć do niewątpliwych osiągnięć doktoranta pozycje anglojęzyczne które dotychczas w szerszym zakresie nie były wykorzystywane w obiegu naukowym . Do wad należy nieuzasadnione wyodrębnienie działu źródła drukowane w ramach którego doktorant umieścił zbiór aktów prawnych (bez uwzględnienia zasady ich hierarchizacji) oraz szereg dokumentów różnych instytucji (głównie amerykańskich) . O wiele bardziej poprawne (biorąc pod uwagę zawartość) byłoby zastosowanie dla tego działu nazwy akty prawne i dokumenty. Pozostając w obszarze oceny zagadnień bibliograficznych należy stwierdzić iż mgr Ł. Ho Thanh w zasadzie poprawnie konstruuje przypisy i stosuje reguły warsztatu naukowego obowiązującego w tym zakresie. Należy dostrzec jednak iż Doktorantowi zabrakło konsekwencji w zakresie wyodrębniania cytatów ponieważ w części rozprawy stosuje ich wyróżnienie przy pomocy kursywy w części zaś przy pomocy cudzysłówów . Niezrozumiałym zabiegiem jest także zastosowanie w przypadku opisu kilku materiałów ilustracyjnych będących fotografiami nazwy rysunek. (m.in. na s.285, 286, 368 i 366). W całości dysertacji w sposób adekwatny stosowany jest politologiczny aparat pojęciowy

wzbogacany w niezbędnym zakresie terminologią z zakresu stosunków międzynarodowych, historii wojskowości i prawa. Język pracy można ocenić jako przejrzysty, czytelny oraz zachowujący cechy narracji naukowej nie obciążonej terminologią publicystyczną. Jest to potwierdzeniem dobrego opanowania warsztatu pisarskiego przez autora rozprawy. Bazując na powyższych ocenach stwierdzam iż będąca przedmiotem recenzji dysertacja stanowi oryginalne, dojrzałe oraz innowacyjne rozwiązanie problemu badawczego zaświadcza o dobrym przygotowaniu Doktoranta do samodzielnego prowadzenia badań.

Konkluzje

Przeprowadzone w dysertacji analizy oraz sformułowane na ich bazie wnioski potwierdzają celowość i znaczenie podjętego przez Doktoranta problemu badawczego. Przyjętą przez Doktoranta hipotezę oraz badania wykonane w trakcie jej weryfikacji należy ocenić jako przedsięwzięcia zrealizowane według prawideł metodologicznych stosowanych w przypadku prac doktorskich z zakresu nauk społecznych. Dociekania zaprezentowane w poszczególnych rozdziałach mają charakter naukowy, są przy tym oparte o solidną i wiarygodną bazę źródłową. Treści zawarte w dysertacji upoważniają do wyrażenia opinii iż Doktorant zarówno w trakcie konceptualizacji problematyki badawczej jak i w procesie objaśniania wyników badań potrafi łączyć podejście politologiczne z dorobkiem innych gałęzi nauki. Nie ulega przy tym wątpliwości, że praca ma charakter nowatorski i jako taka może stanowić dobry materiał źródłowy dla dalszych badań poświęconych nie tylko roli prywatnych przedsiębiorstw militarnych w szeroko rozumianej polityce bezpieczeństwa międzynarodowego lecz także kwestiom bardziej szczegółowym, odnoszącym się do np. do ich miejsca w narodowych politykach bezpieczeństwa.

Wniosek końcowy

Wykonane przez mgr Łukasza Ho Thanha badania oraz wygenerowane w ich ramach wnioski wraz z naszkicowanym zakresem dalszych badań dowodzą dobrej orientacji w obszarze tematycznym będącym przedmiotem rozprawy doktorskiej. Po zsumowaniu i wyważeniu ocen częściowych dotyczących poszczególnych aspektów dysertacji oraz po uwzględnieniu przedstawionych uwag krytycznych należy uznać iż zasługuje ona na ocenę pozytywną. Zawarte w niej treści, sposób ich przygotowania i prezentacji pozwalają na wyrażenie opinii o dobrym poziomie dojrzałości badawczej Doktoranta. Widoczna jest ona przede wszystkim w poprawnym zastosowaniu metod badawczych, właściwym

sformułowaniu hipotezy zasadniczej oraz hipotez pomocniczych, ich weryfikacji, umiejętnym uogólnianiu uzyskiwanych wyników oraz formułowaniu w oparciu o nie poprawnych wniosków . Biorąc pod uwagę wyrażone powyżej oceny wnoszę do Rady Wydziału Nauk Humanistycznych Uniwersytetu Szczecińskiego o dopuszczenie mgr Łukasza Ho Thanha do dalszych etapów przewodu doktorskiego.



dr hab. prof. UPH Włodzimierz Fehler